

PIOTR OLECH,
TOWARZYSTWO POMOCY
IM. ŚW. BRATA ALBERTA;
OGÓLNOPOLSKA FEDERACJA
NA RZECZ ROZWIĄZYWANIA
PROBLEMU BEZDOMNOŚCI

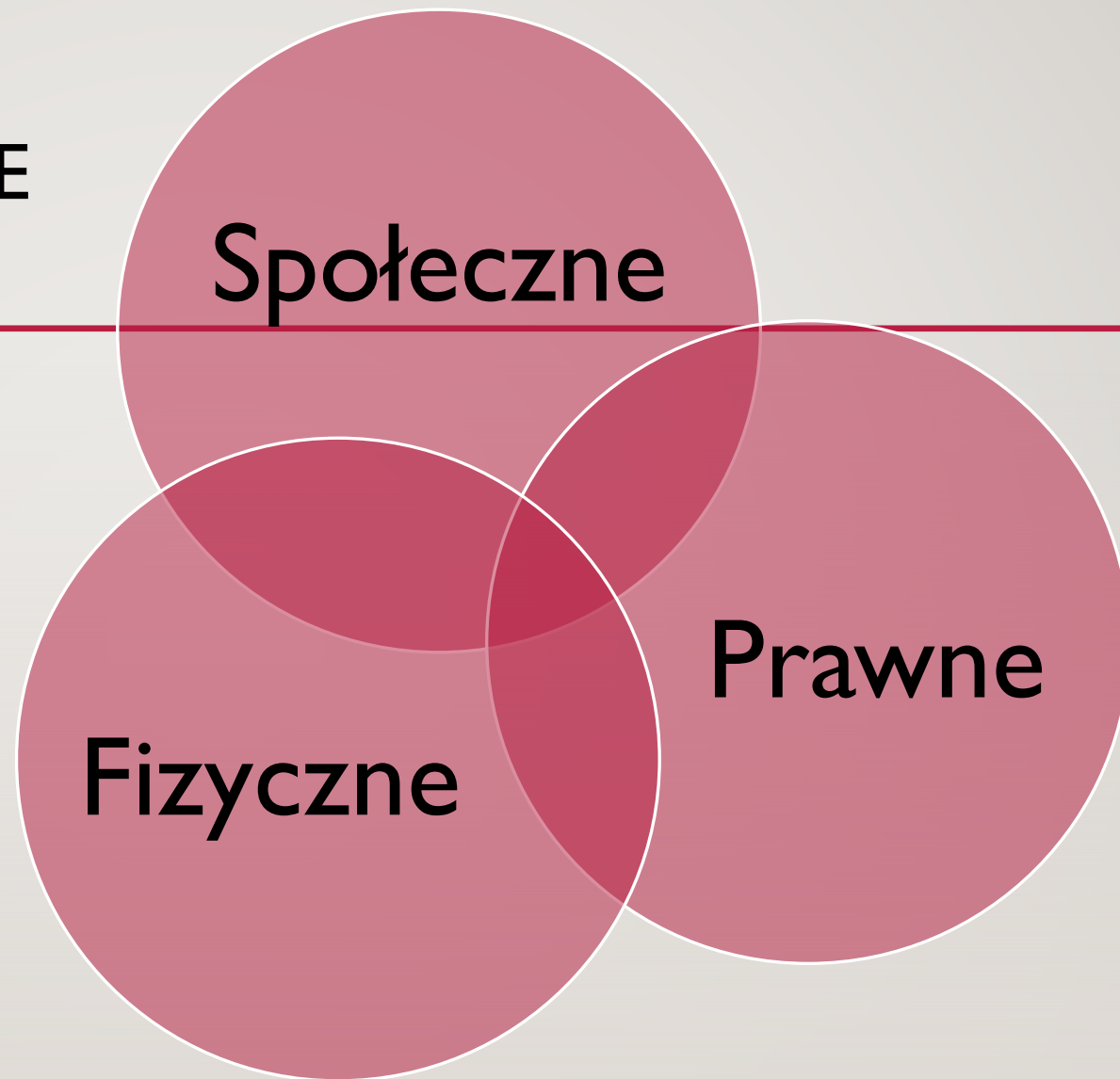

DEINSTITUCJONALIZACJA USŁUG SPOŁECZNYCH W OBSZARZE ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU BEZDOMNOŚCI

NAJWAŻNIEJSZE DOKUMENTY

- Ustawa o pomocy społecznej
- Rozporządzenie MRPiPS w sprawie mieszkań chronionych z dnia 26 kwietnia 2018 r.
- Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020
- Strategia Rozwoju Usług Społecznych, Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu
- Wytyczne dotyczące realizacji projektów z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w regionalnych programach na lata 2021–2027
- Zmiany w ustawie o pomocy społecznej – 11.2022; 4.2023 - konsultacje

DOM – MIESZKANIE

DOM VS. INSTYTUCJA

dom

- Funkcje społeczne
- Funkcje prawne
- Funkcje fizyczne/materialne

instytucja

- Funkcje fizyczne/materialne

DEINSTITUCJONALIZACJA

- Proces przejścia od opieki instytucjonalnej do usług świadczonych w społeczności lokalnej, wynikający z potrzeby respektowania praw podstawowych określonych w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej z dnia 7 czerwca 2016 r. (Dz. Urz. UE C 202 z 07.06.2016, str. 389), a także innych dokumentach międzynarodowych, w tym w szczególności Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169, z późn. zm.) i Konwencji o prawach dziecka, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. poz. 526, z późn. zm.). **Proces ten wymaga rozwoju usług świadczonych w społeczności lokalnej, przeniesienia zasobów z opieki instytucjonalnej na poczet usług świadczonych w społeczności lokalnej, stopniowego ograniczenia usług w ramach opieki instytucjonalnej.** Integralnym elementem deinstytucjonalizacji usług jest **profilaktyka** mająca zapobiegać umieszczaniu osób w opiece instytucjonalnej, a w przypadku dzieci – rozdzieleniu dziecka z rodziną i umieszczeniu w pieczy zastępczej lub w opiece instytucjonalnej.

OPIEKA INSTYTUCJONALNA

usługi świadczone:

- a) w placówce **opiekuńczo-pobytowej, czyli placówce wieloosobowego, całodobowego pobytu i opieki**, w której liczba mieszkańców jest **większa niż 8 osób**, lub w której spełniona jest **co najmniej jedna z poniższych przesłanek**:
 - i) usługi nie są świadczone w sposób **indywidualizowany** (dostosowany do potrzeb i możliwości danej osoby);
 - ii) wymagania organizacyjne mają pierwszeństwo przed **indywidualnymi potrzebami** mieszkańców;
 - iii) mieszkańcy nie mają wystarczającej **kontroli nad swoim życiem i nad decyzjami**, które ich dotyczą w zakresie funkcjonowania w ramach placówki;
 - iv) mieszkańcy są **odizolowani** od ogółu społeczności lub **zmuszeni do mieszkania razem**;

OPIEKA INSTYTUCJONALNA

- b) w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego, regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym w rozumieniu ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2022 r. poz. 447, z późn. zm.) lub w innej placówce wieloosobowego, całodobowego pobytu lub opieki;
- c) **w placówce interwencyjnego zakwaterowania (noclegownie, schroniska dla osób bezdomnych, ogrzewalnie).**

ELEMENTY WPŁYWAJĄCE NA OCENĘ USŁUGI

- **Kultura organizacyjna – rozmiar nie jest czynnikiem decydującym.**
- Rozmiar jest zarazem ważnym czynnikiem przy rozwijaniu nowych usług świadczonych przez społeczności lokalne. Mniejsze skupiska miejsc zamieszkania, o bardziej spersonalizowanym charakterze, częściej dają użytkownikom usług możliwość wyboru i decydowania o własnym życiu, pozwalając świadczyć usługi ukierunkowane na ich potrzeby.
- Należy jednak zauważyć, że niewielki rozmiar obiektów mieszkalnych **nie gwarantuje sam w sobie eliminacji kultury instytucjonalnej**. Na świadczone usługi wpływa wiele innych czynników, jak np. możliwość dokonywania wyborów przez pensjonariuszy, poziom i jakość udzielanego wsparcia, sposobność uczestnictwa w życiu społeczności oraz wdrożone systemy zapewnienia jakości.
- W takich niektórych przypadkach **kultura instytucjonalna przeważa**, mimo że **same usługi nie muszą mieć charakteru instytucjonalnego**.

USŁUGI ŚWIADCZONE W LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI

usługi społeczne lub zdrowotne umożliwiające osobom niezależne życie w środowisku lokalnym, a dzieciom życie w rodzinie lub rodzinnej pieczy zastępczej. Usługi te zapobiegają odizolowaniu osób od rodziny lub społeczności lokalnej oraz umożliwiają podtrzymywanie więzi rodzinnych i sąsiedzkich. Są to usługi świadczone w sposób:

- a) **indywidualizowany** (dostosowany do potrzeb i możliwości danej osoby);
- b) umożliwiający odbiorcom tych usług **kontrolę nad swoim życiem** i nad decyzjami, które ich dotyczą (w zakresie wsparcia dzieci uwzględnianie ich zdania);
- c) zapewniający, że odbiorcy usług **nie są odizolowani** od ogółu społeczności lub nie są zmuszeni do **mieszkania razem**;
- d) gwarantujący, że wymagania organizacyjne nie mają pierwszeństwa przed **indywidualnymi potrzebami** osoby z niej korzystającej.

Warunki, o których mowa w lit. a–d, muszą być spełnione **łącznie**.

USŁUGI ŚWIADCZONE W LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI

Do usług społecznych i zdrowotnych świadczonych w społeczności lokalnej należą w szczególności:

- a) **usługi opiekuńcze**, obejmujące pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, zapewnienie kontaktów z otoczeniem, świadczone przez opiekunów faktycznych lub w postaci: sąsiedzkich usług opiekuńczych, usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania lub dziennych form usług opiekuńczych;
- b) **opieka wytchnieniowa** w formie krótkookresowego (do 12 tygodni w roku) całodobowego lub dziennego pobytu;
- c) **usługi w rodzinnym domu pomocy**, o którym mowa w ustawie z dnia 12marca 2004 r. o pomocy społecznej;

USŁUGI ŚWIADCZONE W LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI

d) **usługi w ośrodkach wsparcia**, o których mowa w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (zarówno w formie pobytu dziennego jak i całodobowego), o ile liczba miejsc całodobowego pobytu w tych ośrodkach nie jest większa niż 8;

e) **usługi w gospodarstwach opiekuńczych** w formie pobytu dziennego lub całodobowego, o ile liczba miejsc pobytu całodobowego w tych gospodarstwach nie jest większa niż 8;

f) **usługi asystenckie**, świadczone przez asystentów na rzecz osób z niepełnosprawnościami (oraz ich rodzin), umożliwiające stałe lub okresowe wsparcie tych osób w wykonywaniu podstawowych czynności dnia codziennego, niezbędnych do ich aktywnego funkcjonowania społecznego, zawodowego lub edukacyjnego;

USŁUGI ŚWIADCZONE W LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI

- g) **usługi asystenckie** dla innych grup niż osoby z niepełnosprawnościami, z wyłączeniem asystentury rodzinnej;
- h) **usługi pielęgniarstwa długoterminowego** domowego;
- i) **opieka paliatywna i hospicyjna** w formach zdeinstytucjonalizowanych;
- j) **poradnictwo specjalistyczne**, świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych;

USŁUGI ŚWIADCZONE W LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI

k) **usługi wspierania rodziny** zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w tym:

i) **praca z rodziną**, w tym w szczególności asystentura rodzinna, konsultacje i poradnictwo specjalistyczne, terapia i mediacja; usługi dla rodzin z dziećmi, w tym usługi opiekuńcze i specjalistyczne, pomoc prawna, szczególnie w zakresie prawa rodzinnego; organizowanie dla rodzin spotkań mających na celu wymianę ich doświadczeń oraz zapobieganie izolacji, zwanych „grupami wsparcia” lub „grupami samopomocowymi”;

ii) **pomoc w opiece i wychowaniu dziecka** poprzez usługi placówek wsparcia dziennego w formie opiekuńczej i specjalistycznej oraz w formie pracy podwórkowej;

iii) **pomoc rodzinie w opiece i wychowaniu** poprzez wsparcie rodzin wspierających;

USŁUGI ŚWIADCZONE W LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI

- l) **usługi dla dzieci i młodzieży** w formach dziennych i środowiskowych;
- m) **usługi preadopcyjne i postadopcyjne**;
- n) **rodzinna piecza zastępcza, rodzinne domy dziecka oraz placówki opiekuńczo- wychowawcze typu rodzinnego**, o których mowa w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, a także usługi dla kandydatów do pełnienia funkcji rodzinnych form pieczy zastępczej;
- o) **usługi w postaci mieszkań chronionych, usługi w postaci mieszkań wspomaganych**, o ile liczba miejsc w mieszkaniu nie jest większa niż 7, usługi w ramach innych **mieszkań z usługami/ze wsparciem**;

USŁUGI ŚWIADCZONE W LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI

p) **usługi interwencji kryzysowej**, o których mowa w art. 47 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (schronienie nie może być udzielane w placówkach świadczących opiekę instytucjonalną);

q) **usługi przeciwdziałania przemocy**, w tym przemocy w rodzinie na mocy ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2021 r. poz. 1249, z późn. zm.) (schronienie nie może być udzielane w placówkach świadczących opiekę instytucjonalną);

CECHY USŁUG W SPOŁECZNOŚCI

Pełne uczestnictwo w życiu społeczności

- Usługi powinny umożliwiać użytkownikom indywidualnym i rodzinom uczestnictwo w życiu społeczności na równych zasadach z innymi osobami;

Wybór i kontrola

- Użytkownik usługi to **podmiot a nie przedmiot opieki**, konieczne uznanie prawa użytkowników usług i ich rodzin do **decydowania o swoim życiu oraz kontroli nad wsparciem**, jakie otrzymują
- Umożliwienie tym osobom podejmowania świadomych decyzji (**zapewnienie dostępu do informacji i poradnictwa**)

Wsparcie ukierunkowane na potrzeby osób

- To nie osoba dostosowuje się do usługi, ale usługa do osoby, punktem wyjścia są potrzeby i preferencje osoby
- Udział osoby w projektowaniu i ocenie usługi

Ciągłość świadczenia usług

- Świadczone przez cały okres, gdy jest ono potrzebne oraz modyfikowane w zależności od zmieniających się potrzeb i preferencji użytkowników

Rozdzielenie miejsca zamieszkania od wsparcia

- Usługi należy świadczyć niezależnie od miejsca zamieszkania

Rozproszone mieszkania zamiast kampusu/skupiska

Na podstawie „Ogólnoeuropejskich Wytycznych w zakresie przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności”

USŁUGI W LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCIACH

- **mieszkanie adaptowalne** – mieszkanie, w którym wyeliminowano bariery, jakie napotykały w nich osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w celu umożliwienia tym osobom dalszego niezależnego życia w swojej społeczności.
Mieszkaniem adaptowalnymi nie są mieszkania chronione oraz mieszkania wspomagane;
- **mieszkanie chronione** – mieszkanie chronione, o którym mowa w art. 53 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2021 r. poz. 2268, z późn. zm.).
Rodzaj i zakres wsparcia świadczonego w mieszkaniu chronionym oraz standard lokalu przeznaczonego na mieszkanie chronione określają akty wykonawcze wydane na podstawie tej ustawy;

USŁUGI W LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCIACH

- **mieszkanie wspomagane** – usługa społeczna świadczona w społeczności lokalnej w postaci mieszkania lub domu, przygotowującego osoby w nim przebywające, przy wsparciu specjalistów, do prowadzenia niezależnego życia lub zapewniającego pomoc w prowadzeniu niezależnego życia. Mieszkanie lub dom może być prowadzone w formie mieszkania:
- a) **treningowego**, przygotowującego osoby w nim przebywające do prowadzenia niezależnego życia. Usługa ma charakter okresowy i służy określonym kategoriom osób w osiągnięciu częściowej lub całkowitej samodzielności, m.in. poprzez trening samodzielności, poradnictwo, pracę socjalną lub inne usługi aktywnej integracji;
- b) **wspieranego**, stanowiącego alternatywę dla opieki instytucjonalnej. Usługa ma charakter pobytu stałego lub okresowego (w przypadku potrzeby opieki w zastępstwie za opiekunów faktycznych) i służy osobom potrzebującym wsparcia w codziennym funkcjonowaniu lub osobom z niepełnosprawnościami;

MIESZKANIA WSPOMAGANE

- Cel
- Okres/Czas
- Charakter
- Lokalizacja
- Podstawy korzystania
- Zasady
- Wsparcie
- Uzyskanie samodzielności/niezależności
- Krótkoterminowo/tymczasowe
- Grupowe
- Zgrupowane/skupione
- Kontrakt/umowa korzystania/decyzja/umowa użyczenia
- Instytucjonalne
- Doraźne
- Utrzymanie i wsparcie w samodzielności/niezależności
- Długoterminowo/stale
- Indywidualne
- Rozproszone
- Umowa najmu
- Domowe/środowiskowe
- Intensywne

USŁUGI W LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCIACH

- **Niezależne życie** – prawo do życia w społeczeństwie dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu lub osób z niepełnosprawnościami na równych prawach z innymi osobami. Oznacza możliwość sprawowania kontroli nad swoim życiem i podejmowania decyzji, które dotyczą ich życia, w szczególności w zakresie miejsca zamieszkania, współmieszkańców oraz sposobu organizacji życia.
- Niezależne życie nie oznacza samodzielności, ale swobodę dokonywania wyborów i sprawowania kontroli nad swoim życiem. Niezależne życie możliwe jest przy zapewnieniu warunków mieszkaniowych, szerokiego zakresu usług społecznych i zdrowotnych świadczonych w społeczności lokalnej;

BEZDOMNOŚĆ

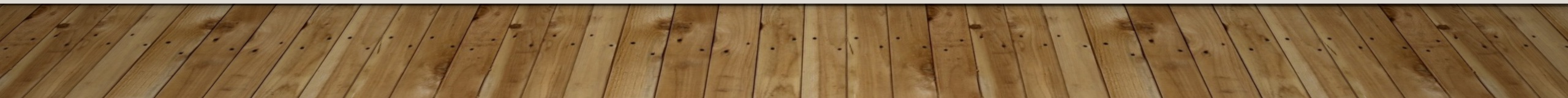
osoba w kryzysie bezdomności, dotknięta wykluczeniem z dostępu do mieszkań lub zagrożona bezdomnością – osoba:

- a) bezdomna w rozumieniu art. 6 pkt 8 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, czyli osoba niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowana na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności, a także osoba niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym i zameldowane na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania;

BEZDOMNOŚĆ

b) znajdująca się w sytuacjach określonych w Europejskiej Typologii Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego ETHOS w kategoriach operacyjnych: bez dachu nad głową, bez mieszkania, w niezabezpieczonym mieszkaniu, w nieodpowiednim mieszkaniu;

c) zagrożona bezdomnością-osoba znajdująca się w sytuacji wykluczenia mieszkaniowego zgodnie z typologią ETHOS, osoba bezpośrednio zagrożona eksmisją lub utratą mieszkania, a także osoba wcześniej doświadczająca bezdomności, zamieszkująca mieszkanie i potrzebująca wsparcia w utrzymaniu mieszkania;

DEINSTITUCJONALIZACJA A BEZDOMNOŚĆ

- **Prewencja** (profilaktyka) rozumianą jako zapobieganie bezdomności, a także przeciwdziałanie umieszczaniu w instytucjach i długoterminowemu pobytowi w nich;
- **Transformacja** usług instytucjonalnych w usługi świadczone w społeczności lokalnej, czyli zmiany w zakresie instytucjonalnego wsparcia w ośrodkach pobytu, w tym **zmniejszanie liczby miejsc** w placówkach i jednocześnie dostosowanie warunków i zasad świadczenia wsparcia do zasad deinstytucjonalizacji, **zamknięcie placówek** a także **przekształcanie miejsc** w instytucjach w rozwiązania mieszkaniowe;
- **Tworzenie i realizacja usług społecznych** dla osób wychodzących z bezdomności w społecznościach lokalnych, w tym przede wszystkim usług mieszkaniowych (m.in. według metody Najpierw Mieszkanie), pracy socjalnej, streetworkingu, asystentury, usług opiekuńczych, konsultacji i poradnictwa specjalistycznego, terapii i mediacji.

PODRĘCZNIK – DYSKUSJA - WEBINARIUM

- Prewencja instytucjonalizacji – zapobieganie bezdomności, praca środowiskowa z osobami zagrożonymi bezdomnością, przeciwdziałanie pobytowi w instytucjach dla osób doświadczających bezdomności - M.Tylman, P.Olech
- Podnoszenie jakości usług, dostosowywanie i przekształcanie usług, transformacja w kierunku usług środowiskowych - M.Jaskulska, A.Szubert
- Rozwój i realizacja usług w lokalnych społecznościach ze szczególnym uwzględnieniem usług mieszkaniowych dla osób w kryzysie bezdomności - K.Przybylska, J.Wilczek

PODRĘCZNIK – DYSKUSJA - WEBINARIUM

- Najem społeczny i Społeczne Agencje Najmu w procesach deinstytucjonalizacji usług dla osób doświadczających bezdomności oraz osób doświadczających wykluczenia mieszkaniowego – K.Przybylska
- Regionalne i lokalne plany deinstytucjonalizacji – A.Szubert
- Rozwój usług mieszkaniowych i proces deinstytucjonalizacji usług dla osób w bezdomności w mniejszych gminach – M.Tylman
- Partnerstwo (międzysektorowe) i współpraca (międzyresortowa) w kontekście realizacji deinstytucjonalizacji w obszarze bezdomności – M.Jaskulska
- Przygotowanie kadr do pracy w lokalnych społecznościach – transformacja usług z instytucjonalnych w kierunku środowiskowych – P.Olech

**ROZWÓJ USŁUG
MIESZKANIOWYCH
W KONTEKŚCIE
DEINSTYTUCJONALIZACJI**

PIOTR OLECH

DZIĘKUJĘ